

ANALITINIS PROJEKTAS

EUROPOS SAJUNGOS ATEITIS

2018 m. sausio 12 d., Nr. 1

Propagandos iššūkis šiandieninėje Europoje

Andrius Prochorenko, Rytų Europos studijų centro projektų asistentas
Romas Stonys, Rytų Europos studijų centro projektų asistentas

Tenka pripažinti, kad propaganda pastaraisiais metais yra vienas iš dažniausiai aptariamų reiškinių Lietuvos žiniasklaidoje.

Tai tapo išskirtinai aktualia tema ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje bei JAV. Dabartinėse užsienio politikos diskusijose neretai yra naudojamos propagandos ar informacinių karų sąvokos, norint paaiškinti Rusijos vykdomus veiksmus Ukrainoje, Lietuvoje ar kitose Europos valstybėse.

Nors propagandos sąvoką daugelis yra girdėję, dažnai gyventojai ją suvokia skirtingai, o kartais net ignoruoja jos egzistavimą. Pasak Vilniaus Universiteto Tarptautinių Santykių ir Politikos Mokslų instituto politologo Nerijaus Maliukevičiaus, dabartinės propagandos sklaidos tendencijos yra neraminančios, kadangi propagandos kiekiai mūsų aplinkoje vis didėja, o jos sklaidai yra kuriamos ir naudojamos vis naujesnės technologijos.

Norint išvengti bereikšmio propagandos sąvokos vartojimo, vertėtų ją apibrėžti. Visų pirma ją reiktų griežtai atsieti nuo žiniasklaidos sferos, kadangi pastarosios tikslas yra išskirtinai informuoti, analizuoti bei paaiškinti visuomenei joje vykstančius reiškinius, o tuo tarpu propaganda iš principo siekia absoliučiai skirtingo tikslo.

Propaganda šiais laikais žiniasklaidos platformą naudoja tik kaip vieną iš daugelio priemonių tikslui pasiekti, tačiau iš esmės ji stengiasi paveikti žmogaus jausmus bei emocijas. Ją taip

pat vertėtų atsieti nuo švietimo, kadangi jos tikslas yra ne apšviesti visuomenę, o paskleisti vienašališkas, galimai tik iš dalies teisingas ar net melagingas žinias, siekiant paveikti visuomenės įsitikinimus ir pasaulėžiūrą.

Nerijus Maliukevičius: Rusijos strategija susideda iš destruktivos galios demonstravimo

Nors daugelis lietuvių akcentuoja būtent mūsų šalyje vykdomas Rusijos informacines atakas, reiktų į šią problemą žiūrėti kiek plačiau. Po Krymo pusiasalio okupacijos ir karo Ukrainos rytuose pradžios, JAV ir Europos Sąjunga stipriai pakeitė savo požiūrį į Rusijos vykdomą užsienio politiką bei pradėjo suvokti Rusijos propagandos kampaniją, kaip realią grėsmę savo saugumui, kas anksčiau buvo net neįsivaizduojama.

Anot Nerijaus Maliukevičiaus, propaganda šiuo metu yra globalus iššūkis, egzistuojantis ne tik Lietuvoje, bet ir likusiame pasaulyje.

„Supratimas, kad propaganda yra grėsmė, atsirado ne ir taip seniai. Iki Rusijos agresijos Ukrainoje, šią problemą pagrinde kėlė Baltijos valstybės, tačiau dar po Rusijos konflikto Gruzijoje mes buvome laikomi išsišokėliais. Tačiau dabar pasaulis suvokė, kad hibridinis karas yra reali grėsmė saugumui. Šis suvokimas atėjo dar ir dėl to, kad Europa mato, kaip Kremlius bando manipuliuoti rinkiminiais

procesais įvairiose šalyse, tad šiuo metu belieka tik praktinio atsako iššūkis“, – teigė politologas.

Šiuo atveju labai svarbi yra ir Europos Sąjungos pozicija bei vaidmuo kuriant bendrą atsaką Rusijos informacinėms atakoms. Kaip reakcija į Rusijos veiksmus, Europos Sąjungoje buvo sukurta Rytų Strateginės komunikacijos darbo grupė (angl. EU East StratCom Task Force), kuri rūpinasi ES komunikacija ir nuolatos analizuodama įvairaus pobūdžio informaciją aktyviai kovoja su dezinformacijos židiniais visoje Europoje.

Tuo pačiu metu ši grupė stiprina ir bendrą pačių visuomenių atsparumą hibridiniams karo veiksams.

Be to, Europos Sąjunga supranta ir radikalaus populizmo keliamas grėsmes sąjungos stabilumui, tad svarbu yra stebėti ir kraštutinių Europos jėgų veiklą. Vis dėlto, „East StratCom“ yra ganėtinai naujas darinys ir šiuo metu ši grupė nėra pajėgi aprėpti kiekvieną Europos Sąjungos valstybę individualiai, todėl joms pačioms, tarp jų ir Lietuvai, vertėtų kurti ir savo informacinio saugumo strategiją.

Rusija veikdama Europoje taip pat nevengia naudoti senąją „skaldyk ir valdyk“ strategiją, į savo veiklą įvairiose šalyse dažnai įtraukdama jau minėtus kraštutinius ar populistinius judėjimus. Rusija nuolatos bando sukurti ir palaikyti politinių mažumų internacionalą, kuris būtų nusiteikęs ypač radikaliai praktiškai visais viešaisiais klausimais. Šiuo metu galime pastebėti pastangas mobilizuoti tam tikrą dirbtinį Europos radikalų aljansą, kuris iš esmės veiktų „prieš sistemą“ ir stengtųsi supriešinti Europos visuomenės iš vidaus.

„Kremliaus strategiją Vakarų atžvilgiu galima apibrėžti kaip tam tikrą destruktivią galią, kadangi praktiškai nėra jokios Rusijos siūlomos alternatyvos. Didelė dalis iššūkių, su kuriais susiduria Lietuva ar kitos valstybės, yra hiperbolizuojami iki absurdo ribos, pavyzdžiui, Lietuvos emigracijos mastai ar Europos pabėgėlių problema. Tam yra sukurtas ir taip vadinamas Putino internacionalas, kuris įvairiose valstybėse praktiškai atkartoja Rusijos destruktivumo strategiją, nepaisant savo

ideologinės krypties“, – dėstė Nerijus Maliukevičius.

Laurynas Kasčiūnas: Rusija propagandą maskuoja po žodžio laisve

Atsiradus dabar plačiai vartojamai hibridinio karo sąvokai, jos vieningas supratimas vis dar nėra nusistovėjęs. Iki šiol Vakarų Europoje ir mūsų regione skiriasi santykis tarp liberalios demokratijos ir žodžio laisvės suvokimo. Lietuvoje dažnai į propagandą yra žiūrima kaip į taip vadinamos minkštosios galios plėtimo įrankį, o tuo tarpu Vakaruose dėmesys labiau yra kreipiamas į tikslingas informacines atakas, kurios būna vykdomos, pavyzdžiui, rinkimų metu. To pasekoje Rusija nevengia naudoti Vakarų demokratijos pamatų, kaip tam tikros dezinformacijos sklaidos platformos.

„Dabartinė Rusiška propaganda skiriasi nuo tos, kuri buvo naudojama sovietmečiu, kadangi ji yra perpratusi Vakarų liberalios demokratijos taisykles. Pavyzdžiui, Rusija registruoja savo televizinius kanalus Europos Sąjungos šalyse ir juose pateikia savo propagandinį požiūrį kaip kitokią nuomonę, o Vakarai tai mato kaip tam tikrą pliuralizmo išraišką. Vakarų problema yra ta, kad čia nėra tiesos, visi privalo turėti savo nuomonę“, – svarstė Lietuvos Respublikos Seimo narys Laurynas Kasčiūnas.

Vertėtų išskirti ir tai, kad pagrindinis propagandos taikinytis visoje Europos Sąjungoje yra taip vadinamos nusivylusiųjų grupės. Kiekviename Europos regione problemos kyla dėl skirtingų ir lokalių priežasčių, tačiau bendra tendencija yra tokia, kad visus nusivylusius jungia bendras pyktis Europos Sąjungai arba nacionalinėms valstybėms. Vokietijoje ar Švedijoje gali būti taikomasi į nusivylusius migrantų politika, o Lietuvos atveju propaganda dažnai taikomasi į tautines bendrijas ir mažiausiai pasiturinčiųjų sluoksnius. Tokiu būdu yra bandoma sukurti kuo didesnę socialinę ar net ideologinę atskirtį pačioje visuomenėje.

„Mūsų ir mūsų kaimynų atveju reikėtų kalbėti apie kai kurias tautines bendrijas, kurios kartais sudaro paralelinę visuomenę, ir mažiausiai pasiturinčius žmones. Juos paskatinti protestuoti

prieš valstybę yra daug lengviau. Taip pat egzistuoja ir tam tikras konservatyviųjų pažiūrų žmonių būrys, kuris pritaria kuriamai „Rusų Pasaulio“ koncepcijai. Tiesa, remiantis paskutiniais tyrimais, aiškios koreliacijos tarp mažiau uždirbančių ir palaikančių Rusijos politiką Lietuvoje nebuvo pastebėta“, – kalbėjo Laurynas Kasčiūnas.

Kaip įveikti propagandos keliamus iššūkius?

Reikėtų visų pirma pripažinti, kad propagandos sklaida yra kompleksinė problema, tad vienos veikiančios priemonės išskirti praktiškai yra neįmanoma. Ypač reikėtų turėti omenyje tai, kad Europos Sąjunga nėra vienalytis politinis darinys, kuriam vargu ar yra įmanoma pritaikyti vieną veikiančią strategiją.

Tačiau nereikėtų leisti Rusijai kurti Europos visuomenėse dar gilesnius socialius atotrūkius ir išnaudoti esamus skirtumus tarp šalių ir regionų kaip tam tikrą silpnybę. Šiuo atveju reikėtų į šią situaciją pažvelgti iš kitos pusės ir sukurti šalis vienijančią gynybinį interesą. Šis bendras interesas ne tik neleistų toliau skaldyti visuomenes „iš vidaus“, bet ir sukurtų galimybę Europos valstybėms pasiūsti aiškią bendrą žinutę tarptautinėje arenoje, kuri šiuo metu dažnai būna fragmentuota ir atspindi tik tam tikros šalies poreikius.

Taip pat tiek Europos Sąjungai, tiek ir pačiai Lietuvai vertėtų į šią situaciją pažvelgti iš ilgojo laikotarpio perspektyvos. Ilgesniame laikotarpyje melagingos žinios praranda savo aktualumą, o tuo tarpu komunikuojant aiškiai, tiksliai ir nepažeidžiant savo pamatinių žiniasklaidos principų, galima užsitarnauti auditorijos pasitikėjimą. Tačiau reikėtų aiškiai išskirti, kad negalima atsakyti savo sukurta propaganda į kitos šalies propagandą, kadangi tai smarkiai destabilizuotų ir suskaldytų visuomenę bei pažeistų mūsų pamatinius visuomenės principus, ko ir siekia pirminis propagandos skleidėjas.

Lietuvos atveju mes turėtume kalbėti apie visuomenės brandumą. Anot Nerijaus Maliukevičiaus, kai Lietuva susiduria su tam

tikrais iššūkiais, ji privalo juos išspręsti pati, kad šie nebetaptų manipuliacijos objektu.

„Negalima problemų slėpti po pozityviomis žinutėmis, jeigu jos yra realios ir iš tiesų egzistuoja. Mes turime mokėti atvirai, kritiškai diskutuoti bei analizuoti apie savo problemas ir taip išvengti galimų Rusijos manipuliacijų tam tikromis temomis. Kai atsiranda diskusijų kultūra, bet kokia manipuliacija tampa ne tokia jautri“, – dėstė Nerijus Maliukevičius.